

УДК 378. 008 : 811. 111

РОЗВИТОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

І. О. Ушакова

У статті схарактеризовано сутність процесу організації розвитку міжкультурної комунікації на заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням. Розглянуто поняття «міжкультурна комунікація», наголошено на взаємовпливі та взаємозв'язку людини – її мови – культури – комунікації. Автор акцентує увагу на застосуванні міждисциплінарного, інтегрованого підходу у викладанні англійської мови за професійним спрямуванням, що передбачає використання різних видів мистецтва у їх взаємодії, а також інших засобів непрямой комунікації (англомовні матеріали сучасних мас-медіа); прикладів комунікативних невдач в ситуаціях міжкультурної взаємодії. Проаналізовано реальні ситуації міжкультурних комунікативних невдач, наведено приклади застосування комплексу мистецтв у межах теми «Етичні цінності». Автор робить висновок, що досягнення взаєморозуміння в процесі міжкультурної комунікації можливе і залежить не тільки від рівня володіння іноземною мовою, але й потребує загальнокультурних та специфічних фонових знань про життя, традиції, норми, стандарти поведінки, притаманні чужій культурі, а також їх співвіднесення з системою моральних і духовних цінностей власної. Так студенти вчать вести діалог іноземною мовою з представниками різних культур на приватному та професійному рівні з урахуванням особистісних настанов, культурних цінностей співрозмовника, при цьому зберігаючи культурну ідентичність та своєрідність.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, міжкультурна компетенція, інтеграція, мова, комплекс мистецтв, англомовні матеріали сучасних мас-медіа, комунікативна невдача.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Процеси глобалізації та сучасні досягнення технічного й інформаційного прогресу кардинально змінили уявлення людей про планету загалом, звизивши

«безмежну та неосяжну» до «global village», та сферу особистої та професійної комунікації зокрема. Ці зміни позначилися на принципах викладання та вимогах до оволодіння англійською мовою: від освоєння лексико-граматичних структур та правил їх вживання до особливостей функціонування цих лексичних одиниць та граматичних конструкцій у реальних комунікативних ситуаціях з урахуванням «культурного коду», традицій, ментальності народу, що наче викарбовуються в мові, зберігаються та передаються вербальними та невербальними засобами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Останні десятиріччя питання міжкультурної комунікації привертає увагу великої низки науковців, серед яких роботи Ю. Г. Безвін (2018), О. О. Глуценко (2012), О. Л. Красковської (2006), Н. К. Складенко (2004), О. Б. Тарнапольського (2000), С. Г. Тер-Мінасової (2008), В. Cullen (2000), P. Schafer (2014) та ін., присвячені взаємодії, взаємозв'язку та взаємовпливу мови й культури; формуванню соціокультурної компетенції на заняттях з іноземної мови в навчальних закладах різних типів.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Не зважаючи на те, що питання взаємозв'язку мови та культури було обґрунтовано ще на початку ХХ століття (Ф. Боас, Б. Маліновський), проблеми міжкультурної комунікації вивчалися багатьма вченими починаючи з середини ХХ століття, дискусії навколо культурних відмінностей не тільки не вгасають, а навпаки, загострюються, підвищуючи зацікавленість цією проблематикою. У зв'язку з цим, на нашу думку, деякі аспекти потребують подальшої уваги, а саме використання творів літератури та різних видів мистецтва у їх взаємодії, а також інших засобів непрямой комунікації (матеріали сучасних мас-медіа), прикладів міжкультурної взаємодії на заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням, основною метою яких є розвиток сучасних комунікативних навичок. Такий вибір обумовлено необхідністю створення на заняттях з англійської мови середовища успішної взаємодії представників різних культур, через можливість зробити порівняння засобів іноземної мови та рідної, а також проведення культурних паралелей задля розвитку в студентів вмінь і навичок ефективного користування англійською мовою як інструментом спілкування та порозуміння.

Мета статті – розкрити сутність процесу організації розвитку міжкультурної комунікації на заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням. У зв'язку з поставленою метою передбачено наступні завдання: проаналізувати особливості розвитку навичок міжкультурної

комунікації на заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням; навести приклади взаємодії різних творів мистецтва та включення джерел екстралінгвістичної інформації (англомовні радіоповідомлення, телепередачі, публікації в газетах, журналах, в мережі Інтернет); здійснити аналіз реальних ситуацій міжкультурних комунікативних невдач.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Розглядаючи поняття міжкультурної комунікації в аспекті глобальної проблеми діалогу (взаємодії) культур, вважаємо за необхідне розкрити її сутність. Термін «міжкультурна комунікація» («cross-cultural communication») вперше згадується Д. Трагером і Е. Холлом у роботі «Культура як комунікація: модель та аналіз» («Culture as Communication: A Model and Analysis») 1954 р., які визначали її як «ідеальну ціль, до якої повинна прагнути людина у своєму бажанні якомога краще й ефективніше адаптуватися до навколишнього світу» (Межкультурная коммуникация, www.grandars.ru). Для нашого дослідження важливим є положення про те, що міжкультурна комунікація базується, головним чином, на комунікації міжперсональній, що відбувається між носіями різних національних культур, які розуміють і визнають культурну ідентичність один одного. Ефективність та результативність такого діалогу залежить від рівня сформованості міжкультурної компетентності співрозмовників, що не може обмежуватись лише знаннями мови, а також потребує загальнокультурних (толерантність, прийняття та визнання іншої культури) та специфічних фонових знань про життєві цінності, традиції, норми, стандарти поведінки притаманні чужій культурі. Найвищим рівнем в оволодінні міжкультурною комунікацією вважається інтеграція – пізнання та прийняття іншої культури й одночасно самоідентифікація із власною культурою, її збереження та розвиток. Головним засобом досягнення взаєморозуміння в спілкуванні з представниками іншої культурної спільноти, безумовно, виступає мова. Перебуваючи в тісному взаємозв'язку з культурою, мова накопичує, зберігає і відображує культурні здобутки народу, його досвід, систему світобачення, естетичні, моральні, духовні цінності, ідеали й еталони-взірці, уявлення про прекрасне та потворне в житті і в природі. Зразки поведінки та реагування на ту чи іншу ситуацію передаються мовними кліше; характерні зміни, що відбувались на тлі соціально-історичних зрушень країни також знаходять своє відображення в мові, яка ретранслює їх через свої специфічні лексико-граматичні засоби та структури в усному та письмовому мовленні, наукових та художніх творах, прислів'ях, приказках, фольклорі. «Мова як вічний і нескінченний предмет вивчення розглядається зараз через призму новітніх підходів до наукового

дослідження – когнітивних, комунікативних, антропоцентричних, що концентруються на співвідношеннях «людина – її мова – культура – комунікація». Такі підходи – неминуче міждисциплінарні, що передбачають знання психології, філософії, педагогіки, історії, культурології, – дозволяють побачити нові грані найважливішої здатності людини – спілкування, або комунікації в її найскладнішому різновиді – міжкультурної» (Тер-Мінасова, 2008, с. 4).

Актуальність розвитку навичок міжкультурної комунікації на заняттях з англійської мови у вищій школі не викликає сумнівів. Підготовка майбутніх фахівців у сфері економіки, права, інформаційних технологій, соціології та ін. галузях знань передбачає їх подальше працевлаштування не тільки у вітчизняних, але й в міжнародних компаніях. Таким чином, вчорашній студент може опинитися в полікультурному середовищі навіть не покидаючи батьківщини й проходити випробування і як фахівець, і як людина, яка може адаптуватися, взаємодіяти, знаходити компроміси та адекватно реагувати в будь-яких ситуаціях, що є важливими якостями для тих, хто працює в інтернаціональній команді. Проілюструємо це твердження реальними прикладами, що ми отримали, використовуючи метод експертних оцінок:

1. *«Завжди приділяла багато уваги вдосконаленню знань англійської мови та не могла уявити, що отримавши міжнародний сертифікат рівня досвідченого користувача (advanced), буду відчувати напруження на роботі, зіштовхуватись з труднощами в повсякденному спілкуванні; різниця культур, виховання може призводити до серйозних непорозумінь у простих і звичайних робочих ситуаціях. Ніяк не можу звикнути і прийняти звичку мого начальника, британця, класти ноги на мій робочий стіл, коли я виходжу з кабінету, або навіть на наш спільний кофейний столик. Одного разу я не витримала і сказала, що в нас так не прийнято, він не зрозумів мене й продовжує час від часу це робити. Спочатку це мене шокувало, тепер – дратує й зважає зосередитись на справі. Хоча потрібно відмітити, що абсолютно всі британці, хто в нас працює, високоосвічені інтелектуали, з аналітичним складом розуму. Це правда, але ж вони поводять себе, наче на сцені, щоб їх постійно хвалили й виражали захоплення. Це їх головна особливість»* (Вікторія К., менеджер з персоналу). Такий приклад є свідченням того, наскільки важливо в стосунках з колегами віднайти баланс, бо конфліктні ситуації погіршують загальний клімат в колективі, що може негативно позначитися на результати професійної діяльності. Практичні труднощі, що виникли в природньому комунікативному середовищі, обумовлені наявністю навичок використання англійської мови відповідно до уявлень, притаманним

власній культурі та йдуть врозріз з культурою (у даному випадку – поведінки) іноземною. Обговорюючи дану проблему зі студентами, варто було б запитати які засоби виходу з такої ситуації запропонували б вони. Які факти, приклади слід враховувати, щоб вплинути на взаємовідносини колег-іноземців і побудувати конструктивний діалог?

2. *«Часто спілкуюсь зі своєю колегою із Швеції. Під час однієї з наших службових дискусій, розмова непомітно перейшла в особистий формат і я доторкнулась своєю рукою до її руки. Вона різко відсторонилась від мене й сказала: «Вибач, мені неприємно, коли хтось до мене торкається». Більше на особисті теми ми не говоримо... (Невірне трактування невербальних засобів комунікації – рухів).*

3. *Цю ситуацію я спостерігала з боку, коли потрібно було перенести деякі меблі та величезну купу документів із одного кабінету до іншого. Склавши свої папки в коробку, шведка понесла все це, тримаючи перед собою. Назустріч йшов колега-американець і ввічливо запропонував допомогти. Вона на нього образилась і каже: «Я сама можу свої речі донести. Я ж не немічна, ми з тобою рівні за силою». Він був шокований» (Христина М., топ-менеджер). Наведені приклади порушують проблеми гендерної рівності, етики вербальної та невербальної корпоративної комунікації на міжкультурному рівні. Студенти можуть спочатку спробувати розкрити причину непорозуміння, а потім переіграти ці ситуації, скласти діалоги, віднайти інші варіанти більш слухних питань-відповідей для уникнення конфлікту. В цьому випадку доречним буде звернутися до «універсальної теорії ввічливості (P. Brown, S. Levinson) її основних принципів і прийомів (О.І. Беляєва, Л.А. Городецька, Ю.Б. Кузьменкова, Н. Grice), а саме: дотримання певних обмежень щодо тематичного змісту висловлювань; різні шляхи уникнення категоричності в мовленні: коректне оформлення прохань, відповідей на запитання, вживання розділових запитань, невикористання модальних дієслів повинності у другій особі (you must/should/ought to) та ін.» (Красковська, 2006, с. 8).*

4. *«Французи дуже прискіпливо ставляться до кількості своїх вихідних і тривалості робочого часу. Навіть якщо справи не закінчено, вони можуть просто встати і сказати: «Мій робочий день скінчився. Я пішов. До побачення!». (Ставлення до часу).*

5. *Найбільше листів-скарг до своїх безпосередніх керівників підрозділів надходить саме від персоналу, особливо жінок, зі Швеції. У них так прийнято, якщо ти бачиш, що якась робота виконується неякісно, то зобов'язаний сповістити про це, написати скаргу, інакше ти нічого не робиш, щоб змінити світ на краще. А байдужість – страшний гріх». (Ставлення до обов'язків, відповідальність). (Ганна К., перекладач). Тепер*

стає зрозумілим, що проблеми професійної етики, абсолютно різні ставлення до своїх прав та обов'язків на робочому місці також можуть стати невидимим бар'єром на шляху ефективної взаємодії співробітників у міжнародній спільноті. Ці приклади є підтвердженням того, наскільки порізнному ми бачимо світ, сприймаємо, реагуємо, відчуваємо, які життєві цінності сповідуємо.

Спіраючись на вищевикладене, вважаємо, що розвиток навичок міжкультурної комунікації як складової у формуванні лінгвосоціокультурної компетентності, зазначеної в нормативних документах та чинній програмі, передбачає застосування міждисциплінарного, інтегрованого підходу у викладанні англійської мови за професійним спрямуванням. Реалізацію цих підходів вбачаємо у комплексному використанні як класичних, так і сучасних творів різних видів мистецтва, особливо синтетичних (театр, кіномистецтво), а також матеріалів сучасних мас-медіа соціокультурного характеру, прикладів реальних ситуацій міжкультурних комунікативних невдач. Це обумовлено й самою природою мистецтва, що інтегрує в собі всі аспекти людських взаємин, емоцій та почуттів. Завдяки художнім засобам та образам воно не тільки відображає цілісну картину світу, але й впливає на світогляд, ціннісні орієнтації, поведінку та вчинки людей, дає можливість перенестись в іноземні світи, формуючи цілісне уявлення стосовно щоденного природнього спілкування іншої комунікативної спільноти. Як відзначає Schafer (2014), «дозволяючи виражати наші почуття та емоції позитивними та конструктивними, а не негативними та руйнівними способами... мистецтво дає нам всі необхідні зразки, щоб жити повноцінним, творчим життям, бути здатними до співчуття та піклування не лише у внутрішній, особистісній свідомості, а й у зовнішній і професійній» (с. 22).

Витвори мистецтва, як результат діяльності людей, відображують, накопичують та передають досвід, здобутки цивілізації, культури. Вони є невичерпним джерелом, звідки можна отримувати інформацію про соціальні особливості представників тієї чи іншої культури, їх національний характер, ментальність, можливі реакції та вчинки у різних життєвих обставинах; отримувати естетичну насолоду.

Предметом мистецтва є людина і дійсність, метою і результатом – система художніх образів, через які інтерпретується об'єктивна реальність, формується суспільна свідомість, відбувається естетико-моральний розвиток особистості. Утілення в художніх образах типових соціальних картин є однією з визначальних рис мистецтва. Звичайно, шляхи гармонізації процесу взаємовідносин комунікаторів різного культурного

походження, подолання культурних перешкод для досягнення згоди, що, певною мірою, несуть у собі мистецькі твори, не постають у готовому вигляді, а потребують декодування на основі знань, емоцій та переживань реципієнта. Художній образ як інтегральне утворення акумулює в собі енергію культурно-історичної епохи та митця, що його створила, саме художніми засобами відбувається вплив на свідомість особистості, розвиток її емоційно-вольової сфери, здатність до міжкультурного взаєморозуміння та діалогу. Ми переконані, що завдання формування гармонійно розвиненої, самодостатньої особистості можна реалізувати комплексом мистецтв. Жодний окремо взятий вид мистецтва не здатний повною мірою створити дійсно багатогранну особистість, сприяти вдосконаленню її емоцій і почуттів, етичних та естетичних цінностей, розвитку культури, збагаченню внутрішнього світу. Кожний вид мистецтва може бути задіяним у вирішенні конкретних завдань і лише сукупність їхніх потенцій сприяє вдосконаленню психіки, розвитку образного мислення й мовлення, соціалізації та інкультурації у власній та чужій культурі. Як зауважує Є. Шпильова (1996), вплив мистецтва на особистість не є абстрактною величиною, а завжди має конкретного адресата. Людина, яка вступає в діалог з конкретним твором мистецтва, здатна прийняти його культуротворчий, життєствердний потенціал, змінюючись при цьому як суб'єкт соціального буття (с. 7).

В епоху постмодерну мистецтво здійснює ціннісно-адаптаційний вплив, тобто забезпечує зорієнтованість індивіда в практичному прийнятті рішень, можливості вираження його суб'єктивності, саморозвитку та самоідентифікації, що, безумовно, передбачає й відбір мовних засобів для їх виразу. Г. Меднікова (2005) підкреслює, що мистецтво ХХІ ст. «необхідне людям для соціалізації і розвитку їхньої суб'єктивності; у мистецтві людина розширює свій досвід, проживає багато емоційних станів, осмислює невербальні форми спілкування, приміряє на себе різні уявлення про щастя» (с. 62-63). Нове століття позначається докорінною зміною способів функціонування мистецтва у зв'язку із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, ЗМІ, мобільного та інтернет-зв'язку. Це значно розширило можливості пропозиції, доступу та вибору культурної інформації відповідно до потреб постмодерної людини, що також зазнали істотних змін. Сучасна людина через мистецтво шукає шляхів подолання життєвої кризи, виходу з маргінального стану, можливостей соціальної адаптації, самоідентифікації, самоствердження, мотивації та стимулу для подальшого життя в нестабільних мінливих умовах полікультурного суспільства.

Сьогодні взаємозв'язок культурного та суспільного поступу очевидний як ніколи, адже мова та мистецтво розвиваються не ізольовано, а в соціальному часопросторі. Отже, усі зміни, що їх переживає соціум, неодмінно знаходять відображення в тих чи тих аспектах культури, відбувається суспільне переосмислення функцій мистецтва, трансформація й конкретизація етичних та естетичних ідеалів.

Досягнення поставленої мети нашого дослідження також потребує визначення основних принципів відбору творів мистецтва, аудіовізуальних матеріалів сучасних мас-медіа, що відображують культурну специфіку країни, мова якої вивчається, а саме: системність, послідовність, методична доцільність, автентичність, культуровідповідність, принцип стимулюючого управління, діалогічність й контрастивність культур (Глушенко, 2009, с. 150). Ми також переконані, що використання на заняттях наведених вище різноманітних джерел як інтеграційної навчально-виховної моделі має спиратися на принципи інтегрованого навчання; особистісно зорієнтованого, проблемно-розвивального спрямування навчання; системності, послідовності, наступності й безперервності навчання й виховання.

Так, вивчення теми «Етичні цінності» («Ethical values») зі студентами 2 курсу всіх напрямів підготовки за програмою передбачає роботу з аудіо інтерв'ю Маргарет Тетчер, яка розповідає про моральні цінності Вікторіанської епохи, за якими її виховували, як основоположні для будь-якого суспільства, і наголошує на важливості утвердження й адаптації цих вічних загальнолюдських цінностей у сучасних умовах, що, на жаль, втрачають свою актуальність серед нового покоління. На нашу думку, в процесі роботи з цим інтерв'ю задля досягнення не тільки навчальної, але й розвивальної та виховної мети заняття, було б доречно звернутися до фонових культурних особливостей цієї епохи, познайомити студентів з умовами, стилем життя, атмосферою, ідеалами, характерними образами зазначеного періоду, що прекрасно відображені в мистецтві. Найбільш повно уявити собі час правління славнозвісної королеви Вікторії (1837-1901) нам здалося можливим за допомогою використання репродукцій картин британських художників Джеймса Тіссо, Чарльза Барбера, Джорджа Леслі, Чарльза Перугіні, відомих колоритним зображенням жіночих та чоловічих портретів, сімейних та побутових сцен. Поетичним доповненням творів портретного живопису став один з найпопулярніших класичних англійських віршів Редьярда Кіплінга «Якщо» («If») 1895 р., в якому автор описує основні ціннісні характеристики, подає перелік умов, за яких індивід вартий називатися справжньою Людиною. І все ж таки найбільшу повноту вражень, емоцій та відчуття занурення в епоху правління великої

жінки, взірця доброчесності та шляхетності, тої, кого любили та ким пишалися мільйони, королеви Вікторії, на нашу думку, неможна уявити без використання та подальшого обговорення уривків з кінофільмів «Вікторія й Альберт» («Victoria and Albert») 2001 р. та / або «Молода Вікторія» («The Young Victoria») 2009 р. По-справжньому королівські костюми, музика, архітектура, живописні ландшафти, переносячи глядача у вікторіанську Англію, підкреслюють особливості, наповнюють життям та сприяють більш глибокому сприйняттю і засвоєнню мовних засобів у певному контексті, будують асоціативні зв'язки для вираження того чи іншого емоційного стану. Через що у реципієнта формується більш цілісна картина світу, здатність співвідносити сприйняття думок і обрання вербальних і невербальних засобів для їх вираження в різних культурах. У даному випадку ми послуговувались інтегративним типом взаємодії мистецтв, обираючи твори за принципом тематичної схожості та цілісності естетичного сприйняття.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, вивчення дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням» не може обмежуватись увагою суто до мовних засобів. Маючи глибокий культуротворчий та навчально-виховний потенціал, вивчення цієї дисципліни дозволяє дати відповідь викликам сучасного техногенного, глобалізованого суспільства – розвивати навички міжкультурної комунікації, формувати лінгвосоціокультурну компетентність майбутніх фахівців. Реалізацію цих потенцій ми вбачаємо у використанні міждисциплінарного, інтегрованого підходів у викладанні; особистісно зорієнтованого, проблемно-розвивального спрямування навчання; комплексу форм, засобів і методів спрямованих на ефективне використання різних творів мистецтва у їх взаємодії, сучасних англомовних матеріалів мас-медіа, реальних прикладів міжкультурних комунікативних невдач. Такий підхід, на нашу думку, вчить взаємодіяти, використовуючи знання іноземної мови й культури на основі сформованих естетико-моральних цінностей, що дає змогу етично, толерантно реагувати, адаптуватись і знаходити вихід із будь-яких життєвих ситуацій, вести діалог іноземною мовою з представниками різних культур (саме різних, а не тільки британської) на приватному та професійному рівні з урахуванням особистісних настанов, культурних цінностей співрозмовника та збереженням власної культурної ідентичності. На наш погляд, неможливо переоцінити вплив мистецтва на особистість у двох аспектах: як джерела історико-культурної інформації (освітня, пізнавальна функція), та як скарбниці естетичних, моральних цінностей і норм, ідеалів, уявлень про вічні Істину, Добро й Красу (виховна функція).

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані із відбором кращих зразків ілюстративних матеріалів культурологічного напрямку та розробкою системи вправ для подальшого розвитку зазначеної проблематики.

Література

1. Глушенко О. А. Формирование мотивационной основы социокультурной иноязычной компетенции студентов неязыковых факультетов с использованием средств аудиовизуальной наглядности. Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. № 102. 2009. С. 149-151.
2. Красковська О. Л. Навчання старшокласників загальноосвітніх шкіл моделей комунікативної поведінки британців : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2006. 28 с.
3. Меднікова Г. С. Ціннісно-адаптаційний потенціал мистецтва постмодерну в аспекті неklasичної естетики : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.08. Київ, 2005. 36 с.
4. Межкультурная коммуникация. URL : <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/mezhkulturnaya-kommunikaciya.html>
5. Тер-Минасова С. Г. Война и мир языков и культур. Вопросы теории и практики межъязыковой и межкультурной коммуникации : учебн. пособ. Москва : Слово, 2008. 255 с.
6. Шпилева Е. В. Человек в научной и философской картине мира XX века : тезисы докл. и выст. Всерос. науч. конф. Курск, 1996. Ч. 1. С. 185-187.
7. Schafer D. P. The Age of Culture. Rock's Mills Press. 2014. 231 p.

References

1. Glushhenko, O. A. (2009). Formirovanie motivacionnoj osnovy sociokul'turnoj inozajychnoj kompetencii studentov nejazykovyh fakul'tetov s ispol'zovaniem sredstv audiovizual'noj nagljadnosti [Formation of the motivational basis of students' socio-cultural foreign language competence of non-linguistic faculties with the use of audiovisual training methods]. *Izvestija Rossijskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A.I. Gercena*, # 102, 149-151 (rus).
2. Kraskov's'ka, O. L. (2006). *Navchannja starshoklasnykiv zaghaljnoosvitnikh shkil modelej komunikativnoji povedinky brytanciv* [Teaching Britons' communicative behavioral patterns to senior students of general secondary schools] (Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies). Kyiv (ukr).
3. Mednikova, G. S. (2005). *Cinnisno-adaptacijnyj potencial mystectva postmodernu v aspekti neklasychnoji estetyky* [The Valuable and adaptable potential of the postmodern art in the aspect of non-classic aesthetics]: thesis for Doctor's Degree in Philosophy. 09.00.08. Kyiv (ukr).
4. *Mezhkul'turnaja komunikacija* [Cross-cultural communication]. Retrieved from <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/mezhkulturnaya-kommunikaciya.html> (rus).

5. Ter-Minasova, S. G. (2008). *Vojna i mir jazykov i kul'tur. Voprosy teorii i praktiki mezh"jazykovoј i mezhkul'turnoj kommunikacii* [War and peace of languages and cultures. Theory and practice of interlanguage and intercultural communication]: tutorial. Moscow: Slovo (rus).
6. Shpileva, E. V. (1996). *Chelovek v nauchnoj i filosofskoj kartine mira XX veka* [Man in the scientific and philosophical picture of the world of the XX century]. Theses of reports and speeches of the All-Russian Scientific Conference. Kursk, Ch. 1, 185-187 (rus).
7. Schafer, D. P. (2014). *The Age of Culture*. Rock's Mills Press (eng).

РАЗВИТИЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ НА ЗАНЯТИЯХ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ

И. А. Ушакова

В статье охарактеризована сущность процесса организации развития межкультурной коммуникации на занятиях по английскому языку профессиональной направленности. Рассмотрены понятия «межкультурная коммуникация», подчеркнута взаимовлияние и взаимосвязь человека – его языка – культуры – коммуникации. Автор акцентирует внимание на применении междисциплинарного, интегрированного подхода в преподавании английского языка профессиональной направленности, что предполагает использование различных видов искусства в их взаимодействии, а также других средств не прямой коммуникации (англоязычные материалы современных масс-медиа); примеров коммуникативных неудач в ситуациях межкультурного взаимодействия. Проанализированы реальные ситуации межкультурных коммуникативных неудач, приведены примеры применения комплекса искусств в рамках темы «Этические ценности». Автор делает вывод, что достижение взаимопонимания в процессе межкультурной коммуникации возможно и зависит не только от уровня владения иностранным языком, но и требует общекультурных и специфических фоновых знаний о жизни, традициях, нормах, стандартах поведения, присущих чужой культуре, а также их соотношения с системой нравственных и духовных ценностей собственной. Так студенты учатся вести диалог на иностранном языке с представителями разных культур на частном и профессиональном уровне с учетом личностных установок, культурных ценностей собеседника, при этом сохраняя культурную идентичность и своеобразие.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, межкультурная компетенция, интеграция, язык, комплекс искусств, англоязычные материалы современных масс-медиа, коммуникативная неудача.

DEVELOPMENT OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATION IN ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES CLASSES

I. O. Ushakova

The article is devoted to research of the process of organizing the development of cross-cultural communication in English for Specific Purposes (ESP) classes. The concept of "cross-cultural communication" is considered, mutual influence and interrelation of a person – his language – culture – communication are emphasized. The author focuses on the interdisciplinary, integrated approach to the teaching of ESP, which involves both the use of various types of art in their interaction, as well as other means of indirect communication (English-language resources of modern mass media); examples of communicative failures in situations of intercultural interaction. The article analyzes real-life situations of cross-cultural communication failures, giving examples of the complex of arts in the context of the topic "Ethical values". The author concludes that the achievement of mutual understanding in the process of intercultural communication is possible and depends not only on the level of knowledge of a foreign language, but also requires general cultural and specific background knowledge about life, traditions, norms, standards of behavior, which are inherent in foreign culture, and their correlation with the system of moral and spiritual values in one's own. So students learn how to carry on a dialogue in a foreign language with the representatives of different cultures on a private and professional level, taking into account personal attitudes, cultural values of the speaker in this preserving cultural identity and uniqueness.

Key words: Cross-cultural communication, intercultural competence, integration, language, complex of arts, English-language resources of modern mass media, communicative failure.

Ушакова Ірина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови Національного університету «Києво-Могилянська академія» (м. Київ, Україна). E-mail: irinkaua85@gmail.com

Ushakova Iryna Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Education), Associate Professor of the English Language Department of National University of "Kyiv-Mohyla Academy" (Kyiv, Ukraine). E-mail: irinkaua85@gmail.com